Εργασία

EURO FIRST OF MAY
MAYDAY
005

PRECARIOUS OF THE WORLD
LET'S CONSPIRE & STRIKE 4a
FREE, OPEN, RADICAL EUROPE

Άτυπος 4

www.atyposcyprus.org

Εκμεταλλεύσιμη εργασία και αλλοτριωμένη ύπαρξη

Η **οικο-νομική** εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο βασίζεται στον διαχωρισμό του παραγωγού από το προϊόν του, μέσω της εμπορευματικής **αξιοποίησης** της παραγωγής.

Αίγες τζαι κουέλλες, να τες γλέπεις τζαι να μεν νεν δικές σου!

Η **κεφαλαιο-κρατική** αξιοποίηση της ανθρώπινης δημιουργίας όμως, είναι ένα πολύ μεγαλύτερο και πολυδιάστατο φαινόμενο που δεν μπορεί να **κατα-νοηθεί** μόνο με οικονομικούς όρους καθώς επηρεάζει καθολικά τις κοινωνικές μας σχέσεις. Στην **παγκοσμιο-ποιούμενη μας πραγματικότητα**, η εκμετάλλευση συγκροτείται πολιτικά ως κυριαρχία της ιεραρχικής μορφής οργάνωσης (κράτος) και πολιτιστικά ως κυριαρχία της εμπορευματικής λογικής (αγορά).

Για πράττε για μετάπραττε, για που τον κόσμο φύε!

Η πραγμο-ποίηση των ανθρώπων, η αντικειμενο-ποίηση των υποκειμένων, η αλλοτρίωση της ύπαρξης μας, είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας μας να **ανα-γνωρίσουμε** το περιβάλλον μας ως τον χωρόχρονο της ανθρώπινης δημιουργικής **συν-εργασίας**. Η αποξένωση μας από την φύση και μέσα στην κοινωνία βασίζεται στον διαχωρισμό όχι τόσο πια μεταξύ παραγωγού και προϊόντος αλλά βασικά μεταξύ ανθρώπου και παραγωγής, οικονομίας και κοινωνίας. Η αποξένωση είναι η αυτο-εξορία του ανθρώπου από τον κόσμο του, είναι η καθυπόταξη του δημιουργού από το δημιούργημα του.

Οι καλοί λοαρκασμοί κάμνουν τους καλούς φίλους!

Το επαναστατικό πρόταγμα

Η ανα-παραγωγή ή η κατα-στροφή της κεφαλαιο-κρατικής κυριαρχίας δεν είναι μόνο θέμα οικο-νομίας, είναι κυρίως θέμα **πολιτικο-ποίησης**!

Η εξουσία (της) εκ-φράζεται με έννοιες, μέσα δηλαδή από το κοινωνικό νόημα των λέξεων που λέμε. Οι έννοιες αποτελούν την πιο βασική μορφή εργασίας, τη νοητική εργασία που απαιτείται για την ανθρώπινη **επι-κοινωνία** και πρακτική **συν-εργασία**. Για αυτό η **ριζο-σπαστική** αντίσταση στην κεφαλαιο-κρατική αξιο-ποίηση της ζωής και της φαντασίας μας, (πρακτική και νοητική εργασία) περνά μέσα από την **αντίσταση στην κυρίαρχη νοηματο-δότηση των εννοιών.**

Η εναλλακτική κοινωνία που θέλουμε να δημιουργήσουμε, προϋποθέτει εναλλακτικές νοηματοδοτήσεις στις λέξεις που χρησιμοποιούμε. Η **απο-αλλοτρίωση** της ανθρώπινης ύπαρξης προϋποθέτει την απαλλοτρίωση των λέξεων από τις κατεστημένες τους σημασίες και την απόδοση νοήματος που να στέκεται αντιθετικά και επιθετικά απέναντι στο παρόν.

Να επαναοικειοποιηθούμε τις έννοιες, να δώσουμε άλλα νοήματα!

Η εργασία ως **<u>δημιουργία</u>** και όχι ως δουλεία.
Το κεφάλαιο ως **<u>εργατική δύναμη</u>** και όχι ως φυσικός πλούτος.
Η ευελιξία ως **<u>ελεύθερος προγραμματισμός του χωρόχρονου μας</u>** και όχι ως χωροχρονικός καταναγκασμός του καπιταλιστικού προγράμματος.

Capital moves

John Holloway

[1995]

This statement is so obvious that there seems no point in writing it down, much less making it the title of an article. And yet...

In the obvious, commonsense interpretation, the sentence "capital moves" means that capital, normally in one place, gets up and moves. British capital is exported and invested in Africa. Japanese capital moves out of Japan and flows into the United States. Capital is understood as basically fixed, but capable of motion. Capital is attached but capable of detaching itself. Thus: Volkswagen has a car factory in Puebla, but we know that it (a German company) can close its factory and move its capital elsewhere. Capital is capable of movement, but it is defined first in terms of its attachment: attachment to a company (Volkswagen), attachment to a branch of industry (the automobile industry) and attachment to a place (Puebla, Germany). Thus, following the same reasoning, capital invested in the textile industry is often referred to as "textile capital", capital in the banking industry as "banking capital", capital owned by Mexicans as Mexican capital, by US Americans as "US capital", etc. Although the capacity of capital to move, or to detach itself from a particular owner or branch of economic activity, is never put in question, the movement of capital is secondary to its initial definition in terms of attachment or fixity.

In all of these examples, capital is treated as a thing, a thing that can be owned, a thing that is normally attached to a particular place, company, branch of economic activity; a thing that can be moved, from place to place, from company to company, from one branch of activity to another.

All this is obvious; but once we try to deprive capital of its thinghood, it becomes less obvious. Why should we try to deprive capital of its thinghood, why is the obvious analysis of the movement of capital not sufficient? The answer is surely that it depends on what we want to understand. If we want to understand capitalist development as economists, or if we want to understand the way in which capital dominates society, then there is probably no reason to question the thinghood of capital. If, however, we want to understand not the domination and reproduction of capital, but the vulnerability and rupture of capital, if, in other words, we want to understand not how capitalism works, but how it can be destroyed, then we need to open up the thinghood of capital, to break its facticity, to break the illusion/ reality of "capital is, capital moves, capital rules, that's the way things are." That is why Marx devoted much of his life to showing that capital is not a thing but a social relation, a social relation which exists in the fetishised form of a thing.

If capital is understood as a social relation rather than a thing, then what does it mean to say that "capital moves"? The answer is now less obvious. How can a social relation move? The movement of capital can only refer to the mobility, or perhaps better, flux or fluidity of the social relations of capitalism, the relations of power under capitalism.

What the mobility of capitalist social relations means can best be seen by contrasting capitalism and feudalism. Under feudalism, the relation of domination/ exploitation was a direct and personal one. A serf was bound to a particular lord, a lord was limited to

exploiting the serf that he had inherited or could otherwise subjugate. Both sides of the class divide were bound: the serf was tied to a particular lord, the lord was tied to a particular group of serfs. If the lord was cruel, the serf could not decide to go and work for another lord. If the serfs were lazy, unskilled or otherwise insubordinate, the lord could discipline them but could not simply fire them. The relationship between serf and lord had a fixed, immobile character. The resulting discontent was expressed in revolt by the serfs on the one hand, and the pursuit by the lords of other ways of expanding power and wealth on the other. The personal, immobilised relationship of feudal bondage proved inadequate as a form of containing and exploiting the power of labour. Serfs fled to the towns, the feudal lords accepted the monetisation of the relation of domination.

The transition from feudalism to capitalism was thus a movement of liberation on both sides of the class divide. Both sides fled from the other: the serfs from the lords (as stressed by liberal theory), but also the lords from the serfs, through the movement of their monetised wealth. Both sides fled from a relation of domination which had proved inadequate (as a form of domination). Both sides fled to freedom.

Flight to freedom is thus central to the transition from feudalism to capitalism. But there are, of course, two different and opposing senses of freedom here (a dualism which is the central contradiction of liberal theory). The flight of the serfs was a flight from subordination to the lord, the flight of those who, for one reason or another, no longer accepted the old subordination, the flight of the insubordinate. The flight of the lords was just the opposite: when they converted their wealth into money, it was a flight away from the inadequacy of subordination, a flight from insubordination. On the one side, the flight of insubordination, on the other side the flight from insubordination: viewed from either side, it was the insubordination of labour that was the driving force of the new mobility of the class relation, the mutual flight of serf and lord.

The flight of-and-from the insubordination of labour, the mutual repulsion of the two classes did not, of course, dissolve the class relation. For both serf and lord, the flight to freedom came up against the reassertion of the bond of mutual dependence. The freed serfs found that they were not free to stop work: since they did not control the means of production, they were forced to work for a master, someone who did control the means of production. To survive, they had to subordinate themselves again. However, this was not a return to the old relation: they were no longer tied to one particular master, but were free to move, to leave one master and go and work for another. The transition from feudalism to capitalism involved the de-personalisation, dis-articulation or liquefaction of the relations of domination. The relation of exploitation was not abolished by the dissolution of the ties of personal bondage, but it underwent a fundamental change in form. The particular bond that tied the serf to one particular master was dissolved and replaced by a mobile, fluid, disarticulated relation of subordination to the capitalist class. The flight of insubordination entered into the very definition of the new class relation.

On the other side of society, the erstwhile lords who converted their wealth into money [1] found too that freedom was not all they had imagined, for they were still dependent on exploitation, and therefore on the subordination of the exploited, the workers, their former serfs. Flight from insubordination is no solution for the lords turned capitalists, for the expansion of their wealth depends on the subordination of labour. They are free to abandon the exploitation of any particular group of workers (for whatever reason - laziness, inappropriate skills, whatever) and either establish direct links of

exploitation with another group of workers or simply participate through non-productive investment in the global exploitation of labour. Whatever form their particular relation to the exploitation of labour takes, the expansion of their wealth can be no more than a part of the total expansion of wealth produced by the workers. Whatever the form of class domination, labour remains the sole constitutive power. Just as in the case of their former serfs, flight to freedom turns out to be flight to a new form of dependence. Just as the serfs' flight from subordination leads them back to a new form of subordination, the lords' flight from insubordination leads them back to the need to confront that insubordination. The relation, however, has changed, for capital's flight from insubordination is central to its struggle to impose subordination (as, for example, in the ever-present threat of factory closure or bankruptcy). The flight from insubordination has become a defining feature of the new class relation.

The insubordination of labour is thus the axis on which the definition of capital as capital turns. It is the mutual repulsion of the two classes, the flight of and from subordination, that distinguishes capitalism from previous class societies, that gives a peculiar form to the exploitation on which capitalism, like any class society, is based. The restlessness of insubordination enters into the class relation as the movement of labour and capital.

From the start, the new class relation, the relation between capitalists and workers (or, more accurately, since it is a depersonalised relation, between capital and labour) is a relation of mutual flight and dependence: flight of-and-from insubordination, dependence on re-subordination. Capital, by its very definition, flees from insubordinate labour in pursuit of more and more wealth, but can never escape from its dependence upon the subordination of labour. Labour, from the start, flees from capital in pursuit of autonomy, ease, humanity, but can escape from its dependence upon and subordination to capital only by destroying it, by destroying the private appropriation of the products of labour. The relation between capital and labour is thus one of mutual flight and dependence, but it is not symmetrical: labour can escape, capital can not. Capital is dependent on labour in a way in which labour is not dependent upon capital. Capital, without labour, ceases to exist: labour, without capital, becomes practical creativity, creative practice, humanity.

Both serf (now worker) and lord (now capitalist) remain as antagonistic poles of a relation of exploitation-and-struggle, but that relation is no longer the same. The insubordination of labour has entered into the definition of the relation as restlessness, mobility, liquidity, flux, fluidity, constant flight [2]. The class relation has become a constantly shifting, inherently mobile relation, in which all capitalists participate in the exploitation of all workers and all workers contribute to the reproduction of capital, and in which the patterns of exploitation are constantly changing, kaleidoscopically.

With the transition to capitalism, the dialectic of insubordination/ subordination of labour which is the core of any class relation acquires a distinctive form -- the antagonistic movement of the flight of-and-from the insubordination of labour to its renewed subordination. This peculiar historical form is expressed in the familiar categories of political economy: in the existence of labour power and of the products of labour as commodities, in the existence of value, money, capital. All of these categories express the indirect or disarticulated character of capitalist domination. All express the fact that, in capitalism, the subordination of labour is mediated through "freedom", the "freedom" of the worker and the "freedom" of the capitalist, or, in other words, the flight

of-and-from insubordination. These categories therefore, often taken to embody the law-bound character of capitalist development, are in reality expressions of the defining presence of the insubordination of labour within the capitalist relation of subordination, that is to say, of the chaos at the heart of capitalist domination.

This seems upside-down. We are not accustomed to thinking of value, for example, in these terms. It is more common to think of value as establishing order (the "law" of value), as being the social bond in a society of autonomous producers. This is correct, but only if the emphasis is on the critique of liberal theory. The notion of the "law of value" says in effect: "despite appearances, the apparently autonomous producers of capitalist society are bound together by a social connection which operates behind their backs -- the law of value." If, on the other hand, we start not from the appearance of fragmented individualism, but from the historical irruption of the insubordination of labour into the very definition of subordination, then value expresses the fragmentation wreaked by this irruption upon the more cohesive domination of feudalism. The law of value is simultaneously the lawlessness of value, the loss of any social control over society's development, the presence of insubordination within subordination. Value is the political-economic expression of the presence of the contradictory flight of-and-from insubordination within subordination itself, just as freedom is its categorial expression in liberal political theory.

Value, in the form of money, is the new liquidity of the class relation. It is the fact that social relations come to be mediated through money that makes it possible for the worker to shift from one master to another, in each case selling his or her labour power in return for a certain amount of money. It is the fact that the lord-turned-capitalist can convert his wealth into money that makes it possible for him to abandon one group of workers and move to another, and to participate in the global exploitation of labour.

Money not only liquefies the class relation, it also transforms or fetishises it. It gives its own colouring to the class relation, making the relation of subordination/ insubordination appear as a relation between rich and poor, a relation of inequality between those with money and those without money rather than one of antagonism. It transforms the antagonistic relation of subordination/ insubordination into a relation of money, transforms the flight of-and-from insubordination which defines the capital-labour relation into the movement of money, the movement of capital (understood as an economic phenomenon).

The banal sentence with which the article began, "capital moves" has now acquired a new meaning. It is a tautology. "Capital moves" does not mean that capital is normally still and now moves, but that capital is inherently mobile.

II

Capital, then, is a social relation. But it is not simply a social relation of exploitation/ subordination/ domination. It is a social relation of subordination (etc) in which the defining presence of insubordination is expressed as unceasing restlessness, mobility. This mobility is both functional (as capital is metamorphosed from productive to commodity to money capital, and back) and spatial (as capital flows/flees through the world in search of a means of self-expansion). The peculiar unity of subordination/

insubordination which is the differentia specifica of capital is expressed in the unity of production and circulation, or in the unity of the different functional forms of the circuit of capital (discussed by Marx in Volume II of Capital), or in the unity of the world as the locus of class struggle (the relation between insubordination and subordination). Conversely, the dislocations of production and circulation, or of the different functional forms of the circuit of capital, or of the spatial flow/flight of capital can only be understood as the disunity-in-unity of insubordination and subordination, the constant inability of capital to contain labour, the constant overflowing of insubordination from subordination, the existence of labour against-and-in (and not just in-and-against) capital.

All this is just a rephrasing and development of what has been a central theme of CSE debate over the last twenty years and more -- the critique of structuralism, of the separation of structure and struggle. The separation of structure and struggle is, crucially, the separation of subordination and insubordination. It has been common in the mainstream (and overwhelmingly structuralist-functionalist) Marxist tradition to think of capitalism as a basically self-reproducing system of domination/ subordination ocasionally disrupted by class struggle (the open manifestation of insubordination), as a self-reproducing economic system, in which the exploited workers are victims, except on the rare occasions on which they engage in open struggle. In this tradition, the labour theory of value is understood as the mechanism which explains the self-reproduction of capitalism: there is a peculiar blindness to the most obvious feature of the labour theory of value -- namely, that it is a theory of capital's dependence upon labour, a theory therefore of class struggle. It is in the face of this stultifying, and above all dis-empowering tradition of mainstream Marxism that it is important to reassert the unity of insubordination and subordination, the corrosive, destructive, chaotic presence of insubordination within the definition of subordination itself. The way in which the notion of the mobility of capital is used in many current discussions of the "internationalisation" or "globalisation" of capital is one example of the separation of subordination and insubordination, structure and struggle. In such discussions, labour, if it features at all, appears only as a victim of the latest developments in capitalist domination. The actors in such discussions bear such names as US capital, Japanese capital, European capital, finance capital. Debate centres on the extension of the power of "finance capital", on the "inter-imperialist" rivalry between "US capital", "Japanese capital" etc. All of these categories rest on the notion of capital as a thing, a notion that excludes the attempt to understand the restlessness of capital in terms of the power of insubordination. If current changes in capitalism are understood in terms of the conflict between different national capitals[3.], then class struggle, if it appears at all, can only appear as a reaction to the changing form of domination, not as the substance of the change. Everything is turned upside down: the "globalisation" of capital (which I take to refer to the enormous increase in the speed and scale of the flow/flight of capital in money form) is seen as an increase in the power of capital, rather than as a manifestation of capital's incapacity to subordinate labour[4.]. The violence of money is a measure of capital's flight from the insubordination of labour, and of the desperation of its need to re-subordinate[5.]. Marxism is a theory, not of the power of capital, but of the power of insubordinate labour.

Footnotes

1.In a helpful comment on the first draft of this paper, Chris Arthur remarks that "the paper virtually asserts that the capitalist is the lord with a new hat on. This is historical revisionism on a grand scale with no evidence given. He should at least concede to the usual story that a new mode of production meant, at a minimum, the decline of the lord and the rise of the capitalist, at a maximum a sharp class struggle between the two, punctuated by episodes like the French Revolution". Chris is quite right: the argument of the paper is indeed that the capitalist is the lord transformed. What matters is not the question of personal continuity (present in some cases, absent in others), but the understanding of the transition from feudalism to capitalism as a change in the form of the relation of domination and struggle or, better, of the inbsubordination/ subordination of labour. If class is understood not as a group of people ("capitalists", "lords'), but as the pole of an antagonistic relation of domination (cf. Marx; Gunn 1987), then it is clearly wrong to see the struggle between capitalists and lords as a struggle between two classes. It was, rather, a struggle over the form of class domination, the form of subordinating insubordinate labour. For "historical revisionism" on a genuinely grand scale, see Gerstenberger (1990), who supports a similar argument against the orthodoxy of Marxist historians with an impressive wealth of evidence (in English see Gerstenberger 1992; Holloway 1993; Gerstenberger 1993).

2.It follows that class antagonism cannot be understood simply in terms of production, but in terms of the unity of circulation and production. The view of production as primary and circulation as secondary tends to lead to a view of the working class as the class of people subordinated in production, that is, the industrial proletariat. If capital is understood in terms of the unity of production and circulation (or the unity of the flight of-and-from insubordination and the imposition of subordination), then a different picture emerges. Capital lives by subordinating and then fleeing from the insubordination which is inseparable from subordination: it sucks in labour to exploit and then spits it out as unpalatable. The antagonism which defines the working class is not one of subordination, but of subordination/ insubordination: the working class are not subordinate victims but the insubordinate from whom capital flees and whom it must subordinate. If capital lives by sucking and spitting, the working class can accurately be defined as the unpalatable sucked and spat of the earth.

3.The only possible justification for the notion of a "national capital" would be in terms of the understanding of the national state as an obstacle to the equalisation of the global rate of profit (cf. Capital, Vol III, ch. 10), but I have not seen such an argument made, and in any case it would have to be made in class terms. I see absolutely no reason for granting a priori validity to such questionable categories as "Britain", the "United States", "Mexico", "Ireland", "Japan", etc. Like any other category of social theory, these must be criticised.

4.For a development of some of the arguments in this paper, see Bonefeld (1993), Bonefeld and Holloway (1995).

5.This paper seems to float in the air, but it does not. Behind it lies the question of the relation between the zapatista uprising in Chiapas and the devaluation of the Mexican peso, together with the upheavals on the world financial markets (the "systemic risk" to world capitalism) which the uprising has provoked. The understanding of the flight of capital from Mexico as an economic phenomenon quite distinct from the revolt in Chiapas (the separation of structure from struggle) makes it more difficult to establish the unity between the two forms of discontent, in the countryside of Chiapas and in the world's biggest city. The connecting fuse, once lit, could change the world.

References

- **Bonefeld W. (1993), The Recomposition of the** British State, Dartmouth, Aldershot.
- **Bonefeld W. and Holloway J. (1995), Global Capital, the** National State and the Politics of Money, Macmillan, London.
- Gerstenberger H. (1990), Die subjektlose Gewalt: Theorie der Entstehung burgerlicher
- Staatsgewalt, Verlag Westfoelisches Dampfboot, Munster
- Gerstenberger H. (1992), "The Bourgeois State Form Revisited", in W. Bonefeld, R.Gunn, K.

* Psychopedis (eds), Open Marxism, Vol. I, Pluto Press, London
* Gerstenberger H. (1993), "History and 'Open Marxism': A reply to John Holloway", Common Sense no. 14
* Gunn R. (1987), "Notes on Class", Common Sense no. 2
* Holloway J. (1993), "History and Open Marxism", Common Sense no. 12
* Marx K., Capital.

Συλλογικότητα ::|TRiSTERO|:: Collective

Το Κεφάλαιο κινείται

John Holloway

[1995]

1.

«Το κεφάλαιο κινείται», αυτή η δήλωση είναι τόσο προφανής ώστε φαίνεται ότι δεν έχει νόημα να την καταγράψουμε, πόσο μάλλον να αποτελεί τον τίτλο ενός άρθρου. Και όμως…

Η προφανής ερμηνεία της φράσης «το κεφάλαιο κινείται», στο πλαίσιο της κοινής λογικής, σημαίνει πως το κεφάλαιο βρίσκεται σε ένα μέρος και μετακινείται σε κάποιο άλλο. Το Βρετανικό κεφάλαιο εξάγεται και επενδύεται στην Αφρική. Το Γιαπωνέζικο κεφάλαιο φεύγει από την Ιαπωνία και εισρέει στις ΗΠΑ. Το κεφάλαιο κατανοείται βασικά ως κάτι το σταθερό που όμως έχει την ικανότητα της κίνησης. Το κεφάλαιο είναι συνδεδεμένο με έναν τόπο αλλά ικανό να αποσυνδέεται. Έτσι: η Volkswagen έχει ένα εργοστάσιο αυτοκινήτων στην Puebla,[1] αλλά γνωρίζουμε πως αυτή (μια γερμανική εταιρία) μπορεί να κλείσει το εργοστάσιό της και να μεταφέρει το κεφάλαιο της αλλού. Το κεφάλαιο έχει την ικανότητα κίνησης αλλά καταρχήν ορίζεται με τους όρους των δεσμών του: πρόσδεσης σε μια εταιρία (Volkswagen), πρόσδεσης σε κάποιον βιομηχανικό κλάδο (αυτοκινητοβιομηχανία) και πρόσδεσης σε κάποιον γεωγραφικό χώρο (Puebla, Γερμανία). Ακολουθώντας λοιπόν την ίδια λογική, το κεφάλαιο που επενδύεται στην κλωστοϋφαντουργία συχνά αναφέρεται ως «κλωστοϋφαντουργικό κεφάλαιο», το κεφάλαιο των τραπεζών ως «τραπεζικό κεφάλαιο», το κεφάλαιο που ανήκει σε Μεξικάνους ή Αμερικάνους ως «μεξικάνικο κεφάλαιο» ή «αμερικάνικο κεφάλαιο» αντίστοιχα, κ.τ.λ. Παρόλο που η ικανότητα του κεφαλαίου να κινείται, ή να αποδεσμεύεται από έναν συγκεκριμένο ιδιοκτήτη ή έναν κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας δεν τίθεται ποτέ σε αμφισβήτηση, η κινητικότητα του κεφαλαίου θεωρείται δευτερεύουσα στον ορισμό του, με όρους πρόσδεσης ή σταθερότητας.

Σε όλα τα παραπάνω παραδείγματα το κεφάλαιο θεωρείται ως ένα αντικείμενο (πράγμα). Ένα αντικείμενο πιθανόν ιδιόκτητο, αντικείμενο που είναι δεσμευμένο κατά κανόνα σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή, εταιρία, ή κλάδο της οικονομικής δραστηριότητας. Αντικείμενο που μπορεί να μετακινηθεί από περιοχή σε περιοχή, από εταιρία σε εταιρία, από έναν κλάδο δραστηριότητας σε κάποιον άλλο.

Όλα αυτά μοιάζουν προφανή, αλλά μόλις προσπαθήσουμε να αποστερήσουμε από το κεφάλαιο την ιδιότητα του ως «αντικείμενο», [2] τα πράγματα γίνονται λιγότερο προφανή. Γιατί οφείλουμε να στερήσουμε αυτήν την ιδιότητα; Γιατί η ανάλυση της κινητικότητας του κεφαλαίου ως αντικειμένου που κινείται δεν είναι επαρκής; Η απάντηση σίγουρα εξαρτάται από το τι θέλουμε να κατανοήσουμε. Αν θέλουμε να καταλάβουμε την καπιταλιστική ανάπτυξη ως οικονομολόγοι ή αν θέλουμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο το κεφάλαιο κυριαρχεί στην κοινωνία, τότε πιθανόν να μην υπάρχει λόγος να αμφισβητήσουμε την ιδιότητα του κεφαλαίου ως «αντικείμενο». Αν όμως δεν θέλουμε να κατανοήσουμε την κυριαρχία και την αναπαραγωγή του κεφαλαίου αλλά τα τρωτά σημεία και τα ρήγματα του κεφαλαίου, αν με άλλα λόγια θέλουμε να καταλάβουμε όχι το πώς δουλεύει ο καπιταλισμός αλλά πώς θα τον καταστρέψουμε, τότε

χρειάζεται να διαρρήξουμε την ιδιότητα του κεφαλαίου ως «αντικείμενο», να διαλύσουμε την πραγματιστική αντίληψη, να σπάσουμε την ψευδαίσθηση/πραγματικότητα ότι «το κεφάλαιο είναι, το κεφάλαιο κινείται, το κεφάλαιο εξουσιάζει, έτσι έχουν τα πράγματα». Για αυτόν το λόγο, ο Marx αφιέρωσε μεγάλο μέρος της ζωής του για να δείξει ότι το κεφάλαιο δεν είναι πράγμα αλλά κοινωνική σχέση, κοινωνική σχέση που ενυπάρχει στη φετιχοποιημένη μορφή ενός πράγματος.

Αν λοιπόν αντιλαμβανόμαστε το κεφάλαιο ως κοινωνική σχέση και όχι ως πράγμα, τότε τι σημαίνει ότι «το κεφάλαιο κινείται»; Η απάντηση τώρα είναι λιγότερο προφανής. Πώς γίνεται μια κοινωνική σχέση να κινείται; Η κίνηση του κεφαλαίου μπορεί να αναφέρεται μόνο στην κινητικότητα, ή ίσως καλύτερα, στη ροή ή τη ρευστότητα των κοινωνικών σχέσεων του καπιταλισμού, των σχέσεων εξουσίας υπό τον καπιταλισμό.

Το τι σημαίνει κινητικότητα των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων μπορεί καλύτερα να ιδωθεί μέσα από μια αντιπαραβολή καπιταλισμού και φεουδαρχίας. Στην φεουδαρχία η σχέση κυριαρχίας/εκμετάλλευσης ήταν άμεση και προσωποποιημένη. Ο δουλοπάροικος ήταν δεμένος με ένα συγκεκριμένο αφέντη, και ο αφέντης με την σειρά του ήταν περιορισμένος στο να εκμεταλλεύεται τον δουλοπάροικο που είχε κληρονομήσει ή με κάποιο άλλο τρόπο είχε υποτάξει. Οι δυο πλευρές του ταξικού διαχωρισμού ήταν εξίσου οριοθετημένες: ο δουλοπάροικος δεμένος με τον συγκεκριμένο αφέντη και ο αφέντης δεμένος με μια συγκεκριμένη ομάδα δουλοπάροικων. Αν ο αφέντης ήταν βάναυσος, ο δούλος δεν μπορούσε να φύγει και να δουλέψει για έναν άλλον αφέντη. Αν οι δουλοπάροικοι ήταν τεμπέληδες, αδέξιοι ή αλλιώς ανυπότακτοι, ο αφέντης μπορούσε μεν να τους τιμωρήσει αλλά δεν μπορούσε να τους απολύσει. Η σχέση μεταξύ δουλοπάροικου και αφέντη είχε έναν σταθερό και στατικό χαρακτήρα. Η απορρέουσα δυσαρέσκεια εκφράζονταν από την μια στην εξέγερση των δουλοπάροικων και από την άλλη στην επιδίωξη των αφεντών να επεκτείνουν την εξουσία και τον πλούτο τους με άλλους τρόπους. Η προσωποποιημένη και στατική σχέση της φεουδαρχικής δουλείας αποδείχθηκε ανεπαρκής ως μορφή ενσωμάτωσης και εκμετάλλευσης της εργασιακής δύναμης. Οι δούλοι μετακινήθηκαν προς τις πόλεις και οι αφέντες τους αποδέχθηκαν την χρηματοποίηση της σχέσης κυριαρχίας.

Η μετάβαση από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό ήταν μια κίνηση απελευθέρωσης και των δυο πλευρών του ταξικού διαχωρισμού. Και οι δυο πλευρές αποδεσμεύτηκαν η μια από την άλλη: οι δουλοπάροικοι από τους αφέντες (όπως τονίστηκε από την φιλελεύθερη θεωρία), αλλά επίσης και οι αφέντες από τους δούλους, μέσω της κίνησης μετατροπής του πλούτου τους σε χρήμα. Και οι δυο πλευρές φύγανε από μια σχέση κυριαρχίας η οποία είχε αποδειχθεί ανεπαρκής (ως μορφή κυριαρχίας). Και οι δυο πλευρές δραπέτευσαν, κινήθηκαν προς την ελευθερία τους.

Η φυγή προς την ελευθερία είναι κεντρική στην μετάβαση από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό. Υπάρχουν όμως δυο διαφορετικές και αντίθετες σημασίες της ελευθερίας σε αυτή την περίπτωση (ένας δυισμός που συνιστά την κεντρική αντίφαση της φιλελεύθερης θεωρίας). Η απελευθέρωση των δουλοπάροικων ήταν μια φυγή από την υποταγή στον αφέντη, ήταν η φυγή αυτών που για τον ένα ή τον άλλο λόγο δεν αποδέχονταν πια την παλιά υποταγή, ήταν η φυγή της ανυποταξίας. Η απελευθέρωση των αφεντών ήταν ακριβώς το αντίθετο: όταν μετέτρεψαν τον πλούτο τους σε χρήμα, απομακρύνθηκαν από την ανεπάρκεια της υποταγής, ήταν η φυγή από την ανυποταξία. Από την μια πλευρά η φυγή της ανυποταξίας, από την άλλη η φυγή από την ανυποταξία: από όποια πλευρά κι αν κοιτάξουμε, ήταν η ανυποταξία της εργασίας η πηγή της νέας

κινητικότητας της ταξικής σχέσης, της αμοιβαίας φυγής δούλου και αφέντη.[3]

Η διπλή αυτή φυγή, η αμοιβαία απώθηση των δυο τάξεων δε εξάλειψε την ταξική σχέση. Τόσο για τον δούλο όσο και για τον αφέντη, η φυγή προς την ελευθερία ήρθε αντιμέτωπη με την επαναβεβαίωση του δεσμού της αμοιβαίας εξάρτησης. Οι απελευθερωμένοι δουλοπάροικοι ανακάλυψαν ότι δεν ήταν ελεύθεροι να σταματήσουν να δουλεύουν: εφόσον δεν έλεγχαν τα μέσα παραγωγής, εξαναγκάζονταν να δουλέψουν για κάποιον αφέντη, για κάποιον που όντως έλεγχε τα μέσα παραγωγής. Για να επιβιώσουν αναγκάζονταν να υποταχθούν πάλι. Όμως αυτό δεν αποτέλεσε επιστροφή στην παλιά σχέση: δεν ήταν πλέον δεμένοι σε έναν συγκεκριμένο αφέντη, αλλά ήταν ελεύθεροι να κινηθούν, να εγκαταλείψουν έναν αφέντη και να δουλέψουν για κάποιον άλλο. Το πέρασμα από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό περιλάμβανε την αποπροσωποποίηση, την αποδιάρθρωση ή ρευστοποίηση των σχέσεων κυριαρχίας. Η εκμεταλλευτική σχέση δεν καταργήθηκε από την διάλυση των προσωπικών δεσμών, αλλά υπέστη ένα θεμελιώδη μετασχηματισμό μορφής. Ο συγκεκριμένος δεσμός που έδενε ένα δουλοπάροικο με ένα συγκεκριμένο αφέντη διαλύθηκε και αντικαταστάθηκε από μια κινητή, ρευστή, αποδιαρθρωμένη σχέση υποταγής στην τάξη των καπιταλιστών. Η φυγή της ανυποταξίας άπτεται του ορισμού της νέας ταξικής σχέσης.

Από την άλλη πλευρά της κοινωνίας, οι πρώην αφέντες που μετέτρεψαν τον πλούτο τους σε χρήμα [σ1] ανακάλυψαν επίσης, ότι η ελευθερία δεν ήταν αυτό που φαντάζονταν, μια και ήταν ακόμη εξαρτημένοι από την εκμετάλλευση, και άρα από την υποταγή των εκμεταλλευόμενων, των εργατών, των πρώην δουλοπάροικων. Η φυγή από την ανυποταξία δεν ήταν λύση για τους αφέντες που έγιναν καπιταλιστές μιας και η επέκταση του πλούτου τους εξαρτιόταν από την υποταγή της εργασίας.[4] Είναι ελεύθεροι να εγκαταλείψουν οποιοδήποτε συγκεκριμένο κομμάτι εργατών (για οποιοδήποτε λόγο: τεμπελιά, ακατάλληλες δεξιότητες, οτιδήποτε) και είτε να εγκαθιδρύσουν άμεσες σχέσεις εκμετάλλευσης με ένα άλλο κομμάτι εργατών είτε απλά να συμμετάσχουν μέσω μη-παραγωγικών επενδύσεων στην παγκόσμια εκμετάλλευση της εργασίας. Οποιαδήποτε μορφή κι αν παίρνει η συγκεκριμένη σχέση τους με την εκμετάλλευση της εργασίας, η επέκταση του πλούτου τους δεν μπορεί παρά να είναι ένα μέρος της συνολικής επέκτασης του πλούτου που παράγεται από τους εργάτες. Ανεξαρτήτως του ποια είναι η μορφή της ταξικής κυριαρχίας, η εργασία παραμένει η μοναδική θεσμίζουσα δύναμη. Όπως και στην περίπτωση των πρώην δούλων τους, η απελευθέρωση γίνεται φυγή προς μια νέα μορφή εξάρτησης. Όπως και η φυγή των δούλων από την υποταγή, τους οδηγεί πίσω σε μια νέα μορφή υποταγής, η φυγή των αφεντών από την ανυποταξία τους οδηγεί ξανά στην αναγκαιότητα να αντιμετωπίσουν αυτήν την ανυποταξία. Η σχέση παρόλα αυτά έχει αλλάξει: η φυγή του κεφαλαίου από την ανυποταξία είναι κεντρική στον αγώνα του να επιβάλλει την υποταγή (όπως, για παράδειγμα, στην συνεχώς παρούσα απειλή το εργοστάσιο να κλείσει ή να χρεοκοπήσει). Η φυγή από την ανυποταξία έχει γίνει καθοριστική ιδιότητα της νέας ταξικής σχέσης.

Η ανυποταξία της εργασίας είναι λοιπόν ο άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται ο ορισμός του κεφαλαίου ως τέτοιου. Η αμοιβαία άπωση των δυο τάξεων, η φυγή «της»-και-«από την» ανυποταξία είναι αυτό που ξεχωρίζει τον καπιταλισμό από άλλες ταξικές κοινωνίες. Είναι αυτό που προσδίδει μια ιδιαίτερη μορφή στην εκμετάλλευση πάνω στην οποία ο καπιταλισμός –όπως και κάθε ταξική κοινωνία- βασίζεται. Η αδιάκοπη ανυποταξία εισάγεται στην ταξική σχέση ως κίνηση κεφαλαίου και εργασίας.

Από το ξεκίνημα της, αυτή η νέα ταξική σχέση, σχέση ανάμεσα σε καπιταλιστές και

εργάτες, (ή κεφαλαίου και εργασίας, αν θέλουμε να είμαστε πιο ακριβείς σε σχέση με τον απρόσωπο χαρακτήρα αυτής της σχέσης) είναι μια σχέση αμοιβαίας φυγής και εξάρτησης: φυγή «της»-και «από-την» ανυποταξία, εξάρτηση στη συνεχή τάση για επαναφορά της υποταγής. Το κεφάλαιο, εξορισμού, προσπαθεί να αποδεσμευτεί από την ανυποταξία της εργασίας, επιδιώκοντας όλο και περισσότερο πλούτο, αλλά ποτέ δεν μπορεί να δραπετεύσει από την εξάρτηση του από την υποταγή της εργασίας. Η εργασία, εξαρχής, προσπαθεί να «φύγει» από το κεφάλαιο αναζητώντας την αυτονομία, την λύση των δεσμών της, την ανθρωπιά, αλλά μπορεί να δραπετεύσει από την εξάρτηση και υποταγή της στο κεφάλαιο μόνο καταστρέφοντάς το, καταστρέφοντας την ατομική ιδιοκτησία των προϊόντων της εργασίας. Η σχέση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας είναι αμοιβαίας φυγής και εξάρτησης, αλλά δεν είναι συμμετρική: η εργασία μπορεί να δραπετεύσει, το κεφάλαιο όχι. Ο τρόπος εξάρτησης του κεφαλαίου από την εργασία είναι άλλος από αυτόν της εργασίας από το κεφάλαιο. Το κεφάλαιο χωρίς την εργασία παύει να υπάρχει: η εργασία χωρίς το κεφάλαιο γίνεται πρακτική δημιουργικότητα, δημιουργική πρακτική, ανθρωπιά.

Τόσο ο δουλοπάροικος (τώρα εργάτης) όσο και ο αφέντης (τώρα καπιταλιστής) παραμένουν οι ανταγωνιστικοί πόλοι μιας εκμεταλλευτικής-και-συγκρουσιακής σχέσης, που δεν είναι όμως πια η ίδια. Η ανυποταξία της εργασίας μπαίνει στον καθορισμό της σχέσης ως αβεβαιότητα, κινητικότητα, ρευστότητα, ροή, διαρκής αγώνας.[σ2] Η ταξική σχέση κινείται και μεταβάλλεται συνεχώς και εντός της όλοι οι καπιταλιστές συμμετέχουν στην εκμετάλλευση όλων των εργατών και όλοι οι εργάτες συνεισφέρουν στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου, μέσα στο οποίο τα μοτίβα της εκμετάλλευσης μεταβάλλονται διαρκώς, καλειδοσκοπικά.

Με την μετάβαση στον καπιταλισμό, η διαλεκτική υποταγής/ανυποταξίας της εργασίας, που αποτελεί τον πυρήνα κάθε ταξικής σχέσης αποκτά μια χαρακτηριστική μορφή-την ανταγωνιστική κίνηση της φυγής «της»-και-«από την» ανυποταξία της εργασίας, προς την ανανεωμένη υποταγή της. Αυτή η ιδιαίτερη ιστορική μορφή εκφράζεται στις γνώριμες κατηγορίες της πολιτικής οικονομίας: στην ύπαρξη της εργασιακής δύναμης και των προϊόντων της εργασίας ως εμπορεύματα, στην ύπαρξη της αξίας, του χρήματος, του κεφαλαίου. Όλες αυτές οι κατηγορίες εκφράζουν τον έμμεσο ή αποδιαρθρωμένο χαρακτήρα της καπιταλιστικής κυριαρχίας. Όλες εκφράζουν το γεγονός ότι στον καπιταλισμό η εργασία διαμεσολαβείται από την «ελευθερία», την «ελευθερία» του εργάτη και την «ελευθερία» του καπιταλιστή, ή με άλλα λόγια, την φυγή «της»-και-«από την» ανυποταξία. Αυτές οι κατηγορίες επομένως, που συχνά θεωρούνται ότι ενσωματώνουν τον αντικειμενικά-περιορισμένο χαρακτήρα της καπιταλιστικής ανάπτυξης, είναι στην πραγματικότητα εκφράσεις της καθοριστικής παρουσίας της ανυποταξίας της εργασίας εντός της καπιταλιστικής σχέσης της υποταγής, του χάους στην καρδιά της καπιταλιστικής κυριαρχίας.

Τα παραπάνω φαίνονται ανεστραμμένα. Δεν είμαστε συνηθισμένοι να σκεφτόμαστε την αξία, για παράδειγμα, με τέτοιους όρους. Είναι πιο κοινό να σκεφτόμαστε την αξία σαν καθεστηκυία τάξη (ο «νόμος» της αξίας), σα να αποτελεί τον κοινωνικό δεσμό σε μια κοινωνία αυτόνομων παραγωγών. Αυτό είναι σωστό μόνο αν δοθεί έμφαση στην κριτική της φιλελεύθερης θεωρίας. Η ιδέα του «νόμου της αξίας» λέει στην ουσία: «παρά τα φαινόμενα, οι φαινομενικά αυτόνομοι παραγωγοί της καπιταλιστικής κοινωνίας συνδέονται με έναν κοινωνικό δεσμό που λειτουργεί πίσω από τις πλάτες τους-το νόμο της αξίας». Αν από την άλλη πλευρά, αν δεν ξεκινήσουμε από την εμφάνιση ενός

κατακερματιστικού ατομικισμού, αλλά από την ιστορική εισβολή της ανυποταξίας της εργασίας στο πως ορίζεται η υποταγή, τότε η αξία εκφράζει τον κατακερματισμό που υφίσταται από αυτή την εισβολή η ως τότε συνεκτική φεουδαρχική κυριαρχία. Ο νόμος της αξίας είναι ταυτόχρονα και η ασυδοσία της αξίας, η απώλεια οποιουδήποτε κοινωνικού ελέγχου πάνω στην κοινωνική ανάπτυξη και η παρουσία της ανυποταξίας εντός της υποταγής. Η αξία είναι η πολιτικοοικονομική έκφραση της αντιφατικής φυγής «από την ανυποταξία» και «της ανυποταξίας» [5] , όπως ακριβώς η ελευθερία είναι η κατηγορική έκφρασή της στην φιλελεύθερη πολιτική θεωρία.

Η αξία, με την μορφή του χρήματος, είναι η νέα ρευστότητα της ταξικής σχέσης. Το γεγονός ότι οι κοινωνικές σχέσεις διαμεσολαβούνται από το χρήμα είναι αυτό που κάνει δυνατό για τον εργαζόμενο να μετακινείται από τον έναν στον άλλο αφέντη, και σε κάθε περίπτωση να πουλά την εργατική του/της δύναμη με αντάλλαγμα ένα χρηματικό ποσό. Η δυνατότητα του αφέντη-που-έγινε-καπιταλιστής, να εγκαταλείψει μια ομάδα εργαζομένων και να μετακινηθεί σε μια άλλη και να συμμετέχει στην παγκόσμια εκμετάλλευση της εργασίας, οφείλεται στο γεγονός της μετατροπής του πλούτου του σε χρήμα.

Το χρήμα δεν ρευστοποιεί απλά την ταξική σχέση αλλά επίσης την μεταμορφώνει ή την φετιχοποιεί. Δίνει το δικό του χρώμα στην ταξική σχέση, κάνοντας τη σχέση υποταγής/ανυποταξίας να φαίνεται ως σχέση μεταξύ πλούσιων και φτωχών, μια σχέση ανισότητας μεταξύ αυτών που έχουν χρήμα και αυτών που δεν έχουν, παρά μια σχέση ανταγωνισμού. Μετασχηματίζει την ανταγωνιστική σχέση υποταγής/ανυποταξίας σε χρηματική σχέση, μεταμορφώνει την διπλή φυγή που καθορίζει την σχέση κεφαλαίου-εργασίας σε κίνηση χρήματος, κίνηση κεφαλαίου (κατανοητής ως οικονομικού φαινομένου).

Η κοινότυπη έκφραση με την οποία ξεκίνησε αυτό το κείμενο, «το κεφάλαιο κινείται» απέκτησε τώρα ένα καινούριο νόημα. Είναι ταυτολογία. «Το κεφάλαιο κινείται» δεν σημαίνει ότι αυτό βρίσκεται κανονικά ακίνητο και τώρα κινείται αλλά ότι το κεφάλαιο είναι «εκ φύσεως» κινητικό.

2.

Το κεφάλαιο λοιπόν είναι κοινωνική σχέση. Αλλά δεν είναι απλά μια σχέση εκμετάλλευσης/υποταγής/κυριαρχίας. Είναι μια κοινωνική σχέση υποταγής (κτλ) μέσα στην οποία η καθοριστική παρουσία της ανυποταξίας εκφράζεται ως ακατάπαυστη κινητικότητα. Η κινητικότητα αυτή είναι ταυτόχρονα λειτουργική (καθώς το κεφάλαιο μεταμορφώνεται από παραγωγικό σε εμπόρευμα, σε χρηματικό κεφάλαιο και ξανά από την αρχή) και χωρική (καθώς το κεφάλαιο ρέει/μεταναστεύει παγκόσμια σε αναζήτηση των μέσων της αυτοεπέκτασής του). Η ιδιαίτερη ενότητα υποταγής/ανυποταξίας που είναι η ειδοποιός διαφορά του κεφαλαίου, εκφράζεται ως ενότητα παραγωγής και κυκλοφορίας, ή σαν ενότητα διαφορετικών λειτουργικών μορφών του κύκλου του κεφαλαίου (μελετούνται από τον Marx στον δεύτερο τόμο του Κεφαλαίου), ή μέσα στην ενότητα του κόσμου ως πεδίου ταξικής πάλης (η σχέση ανάμεσα στην υποταγή και την ανυποταξία). Αντιστρόφως, η απεδαφικοποίηση της παραγωγής και της κυκλοφορίας, ή των διαφορετικών λειτουργικών μορφών του κύκλου του κεφαλαίου, ή της χωρικής ροής/φυγής του κεφαλαίου, μπορούν να κατανοηθούν μόνο ως διαχωρισμός-εντός-της-ενότητας της ανυποταξίας και της υποταγής, ως η διαρκής ανικανότητα του κεφαλαίου

να ενσωματώσει την εργασία, ως η ασταμάτητη υπερχείλιση της ανυποταξίας από την υποταγή, την ύπαρξη της εργασίας εναντίον-και-μέσα (και όχι μόνο μέσα-και-εναντίον) του κεφαλαίου.

Όλα αυτά είναι απλά μια αναδιατύπωση και ανάπτυξη αυτού που ήταν το κεντρικό θέμα της δημόσιας διαμάχης του CSE [6] πάνω από είκοσι χρόνια -η κριτική του στρουκτουραλισμού (δομισμού), του διαχωρισμού δομής και πάλης. Ο διαχωρισμός δομής και πάλης είναι, ο διαχωρισμός μεταξύ υποταγής και ανυποταξίας. Έχει γίνει κοινός τόπος στην δεσπόζουσα (και υπερβολικά στρουκτουραλιστική-λειτουργιστική) τάση της μαρξιστικής παράδοσης να σκέφτεται τον καπιταλισμό ως αυτό-αναπαραγόμενο σύστημα κυριαρχίας/υποταγής που περιστασιακά διακόπτεται από την ταξική πάλη (την ανοιχτή εκδήλωση της ανυποταξίας), ως ένα οικονομικό σύστημα που αναπαράγει τον εαυτό του, εντός του οποίου οι εργάτες υπό εκμετάλλευση είναι θύματα, εκτός των σπανίων περιπτώσεων όπου ενώνονται στον ανοιχτό αγώνα. Σε αυτή την παράδοση, η θεωρία της εργασίας-αξίας κατανοείται ως ο μηχανισμός που εξηγεί την αυτό-αναπαραγωγή του καπιταλισμού: υπάρχει μια περίεργη τύφλωση στα πιο προφανή χαρακτηριστικά της θεωρίας εργασίας-αξίας -δηλαδή, το ότι είναι μια θεωρία της εξάρτησης του κεφαλαίου από την εργασία, μια θεωρία επομένως της ταξικής πάλης. Είναι, λόγω αυτής της αποχαυνωτικής και πάνω απ' όλα αποδυναμωτικής δεσπόζουσας μαρξιστικής παράδοσης, σημαντικό να επαναβεβαιώσουμε τη ενότητα ανυποταξίας και υποταγής, της διαβρωτικής, καταστρεπτικής, χαοτικής παρουσίας της ανυποταξίας εντός της ίδιας της υποταγής. Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται χρήση της ιδέας της κινητικότητας του κεφαλαίου σε πολλές συζητήσεις περί «διεθνοποίησης» ή «παγκοσμιοποίησης» του κεφαλαίου είναι ένα παράδειγμα του διαχωρισμού ανυποταξίας και υποταγής, αγώνα και δομής. Σε αυτές τις συζητήσεις, η εργασία, αν εμφανίζεται κάπου, φαίνεται μόνο σαν θύμα των τελευταίων εξελίξεων της καπιταλιστικής κυριαρχίας. Οι συμμετέχοντες σ' αυτές τις συζητήσεις χρησιμοποιούν ονόματα όπως «αμερικάνικο κεφάλαιο», «ιαπωνικό κεφάλαιο», «χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο». Η διαμάχη επικεντρώνεται στην επέκταση της δύναμης του «χρηματοπιστωτικού» κεφαλαίου, στον «δια-ιμπεριαλιστικό» ανταγωνισμό ανάμεσα στο «αμερικάνικο», «ιαπωνικό» κ.τ.λ. κεφάλαιο. Όλες αυτές οι κατηγορίες βασίζονται στην αντίληψη του κεφαλαίου ως πράγματος, αντίληψη που αποκλείει την προσπάθεια κατανόησης της αέναης κίνησης του κεφαλαίου με όρους ισχύος της ανυποταξίας. Αν οι τρέχουσες μεταβολές του καπιταλισμού γίνονται αντιληπτές με όρους σύγκρουσης ανάμεσα σε εθνικά κεφάλαια,[σ3] τότε ο ταξικός αγώνας, αν κάποτε εμφανίζεται, μπορεί να εμφανιστεί μόνο ως αντίδραση στην αλλαγή μορφής κυριάρχησης, και όχι ως η ουσία της αλλαγής. Όλα αναποδογυρίζουν: η «παγκοσμιοποίηση» του κεφαλαίου (στην οποία αναφέρομαι ως πελώρια αύξηση σε ταχύτητα και κλίμακα της ροής/φυγής του κεφαλαίου με την μορφή χρήματος) γίνεται αντιληπτή σαν αύξηση της ισχύος του κεφαλαίου, και όχι ως εκδήλωση της αδυναμίας του κεφαλαίου να υποτάξει την εργασία[σ4]. Η βία του χρήματος είναι ένα μέτρο της φυγής του κεφαλαίου από την ανυποταξία της εργασίας και την απελπισία της ανάγκης του να επανα-υποτάξει[σ5]. Ο μαρξισμός είναι μια θεωρία, όχι της ισχύος του κεφαλαίου αλλά της ισχύος της ανυπότακτης εργασίας.

__Σημειώσεις του συγγραφέα__

[σ1] Σε ένα σχόλιο του, στην πρώτη μορφή αυτού του κειμένου, ο Chris Arthur,

σημειώνει: «το κείμενο ουσιαστικά ισχυρίζεται ότι καπιταλιστής είναι ο αφέντης που φορά καινούριο καπέλο. Αυτό είναι μεγάλης κλίμακας ιστορικός ρεβιζιονισμός (αναθεώρητισμός), χωρίς να δίδονται αποδείξεις. Θα έπρεπε τουλάχιστον να αποδεχτεί την συνήθη ιστορία ότι ένας νέος τρόπος παραγωγής σήμαινε, το λιγότερο, την πτώση του αφέντη και την άνοδο του καπιταλιστή, και το περισσότερο έναν οξύ ταξικό αγώνα ανάμεσα στους δυο (αφέντης-καπιταλιστής), στιγματισμένο από επεισόδια όπως η Γαλλική Επανάσταση». Ο Chris είναι σχεδόν σωστός: το επιχείρημα του κειμένου είναι όντως η μεταμόρφωση του αφέντη σε καπιταλιστή. Αυτό που έχει σημασία δεν είναι η φυσική συνέχεια προσώπων (παρούσα σε κάποιες περιπτώσεις, απούσα σε άλλες), αλλά η κατανόηση της μετάβασης από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό ως μεταβολή στην μορφή της σχέσης κυριαρχίας και αγώνα ή καλύτερα, της ανυποταξίας/υποταγής της εργασίας. Αν η έννοια της τάξης δεν γίνεται κατανοητή ως μια ομάδα ανθρώπων («καπιταλιστές», «αφέντες»), αλλά ως πόλος μιας ανταγωνιστικής σχέσης κυριαρχίας. Τότε είναι εμφανώς λάθος να βλέπουμε την πάλη ανάμεσα σε καπιταλιστές και αφέντες ως πάλη ανάμεσα σε δυο τάξεις. Ήταν περισσότερο μια πάλη σχετικά με την μορφή κυριαρχίας, την μορφή της υπόταξης της ανυπότακτης εργασίας. Για ένα αυθεντικό «ιστορικό ρεβιζιονισμό» μεγάλης κλίμακας, βλέπε τον Gerstenberger (1990), ο οποίος υποστηρίζει παρόμοια επιχειρήματα ενάντια στην ορθοδοξία των μαρξιστών ιστορικών, χρησιμοποιώντας έναν εντυπωσιακό πλούτο στοιχείων.

[σ2] Ακολούθως, ο ταξικός ανταγωνισμός δεν μπορεί να καταστεί κατανοητός απλά με όρους παραγωγής, αλλά με όρους ενότητας παραγωγής και κυκλοφορίας. Η οπτική γωνία που βλέπει την παραγωγή ως πρωτεύουσα και την κυκλοφορία ως δευτερεύουσα, τείνει να οδηγήσει την αντίληψη για την εργατική τάξη ως την τάξη των ανθρώπων που είναι υποταγμένοι μέσα στην παραγωγή, δηλαδή, το βιομηχανικό προλεταριάτο. Αν το κεφάλαιο κατανοηθεί με όρους ενότητας παραγωγής και κυκλοφορίας (ή της ενότητας της φυγής «της»-και-«από την» ανυποταξία και την επιβολή της υποταγής), τότε αναδύεται μια διαφορετική εικόνα. Το κεφάλαιο ζει υποτάσσοντας και στην συνέχεια φεύγοντας από την ανυποταξία η οποία είναι αδιαχώριστη από την υποταγή: ρουφάει από την εργασία για να εκμεταλλευτεί και μετά την φτύνει ως κάτι το άνοστο. Ο ανταγωνισμός που καθορίζει η εργατική τάξη δεν είναι αυτός της υποταγής, αλλά της υποταγής/ανυποταξίας: η εργατική τάξη δεν είναι τα υποταγμένα θύματα αλλά οι ανυπότακτοι από τους οποίους το κεφάλαιο θέλει να απομακρυνθεί αλλά πρέπει να υποτάξει. Αν το κεφάλαιο ζει από το ρούφηγμα και το φτύσιμο, ο ακριβής ορισμός της εργατικής τάξης είναι το άνοστο που ρουφήχτηκε και πετάχτηκε.

[σ3] Η μόνη πιθανή δικαιολόγηση της έννοιας του «εθνικού κεφαλαίου» θα ήταν στο πλαίσιο της κατανόησης του εθνικού κράτους ως εμποδίου για την παγκόσμια εξίσωση του ποσοστού κέρδους, αλλά δεν είδα ένα τέτοιο επιχείρημα να κατασκευάζεται και σε κάθε περίπτωση κάτι τέτοιο θα πρέπει να κατασκευάζεται με ταξικούς όρους. Δεν βλέπω κανέναν απολύτως λόγο στην παροχή πρωταρχικής εγκυρότητας σε αμφισβητούμενες κατηγορίες όπως «Βρετανία.», «ΗΠΑ», «Μεξικό», «Ιρλανδία», «Ιαπωνία», κ.τ.λ.. Όπως και σε κάθε άλλη κατηγορία της κοινωνικής θεωρίας θα έπρεπε και σε αυτές να ασκείται κριτική.

[σ4] Για την ανάπτυξη κάποιων από τα επιχειρήματα αυτού του κειμένου δες, Bonefeld (1993), Bonefeld and Holloway (1995)

[σ5] Αυτό το κείμενο μοιάζει να πετάει στον άνεμο, αλλά δεν το κάνει. Πίσω του υπόκειται η ερώτηση για την σχέση ανάμεσα στην εξέγερση των Ζαπατίστας στην

Chiapas και την υποτίμηση του μεξικανικού peso, μαζί με τις διακυμάνσεις της παγκόσμια χρηματιστηριακής αγοράς (το «συστημικό ρίσκο» στον παγκόσμιο καπιταλισμό) που προκάλεσε η εξέγερση. Η κατανόηση της απομάκρυνσης του κεφαλαίου από το Μεξικό ως ένα οικονομικό φαινόμενο, αρκετά διακριτό από την εξέγερση στην Chiapas (ο διαχωρισμός δομής και αγώνα) κάνει ακόμα πιο δύσκολη την εγκαθίδρυση της ενότητας ανάμεσα στις δυο μορφές δυσαρέσκειας, στην ύπαιθρο της Chiapas και στην μεγαλύτερη πόλη του κόσμου. Αν το φυτίλι ανάψει μια φορά, μπορεί να αλλάξει τον κόσμο.

Αναφορές:

- Bonefeld W. (1993), The Recomposition of the British State, Dartmouth, Aldershot.
- Bonefeld W. and Holloway J. (1995), Global Capital, the National State and the Politics of Money, Macmillan, London.
- Gerstenberger H. (1990), Die subjektlose Gewalt: Theorie der Entstehung burgerlicher Staatsgewalt, Verlag Westfoelisches Dampfboot, Munster
- Gerstenberger H. (1992), "The Bourgeois State Form Revisited", in W. Bonefeld, R.Gunn, K. Psychopedis (eds), Open Marxism, Vol. 1, Pluto Press, London
- Gerstenberger H. (1993), "History and 'Open Marxism': A reply to John Holloway", Common Sense no. 14
- Gunn R. (1987), "Notes on Class", Common Sense no. 2
- Holloway J. (1993), "History and Open Marxism", Common Sense no. 12
- Marx K., Capital.

Μεταφραστικές σημειώσεις:

[1] Περιοχή στα νότια του Μεξικού.
[2] Ως ιδιότητα του κεφαλαίου ως «αντικείμενο», μεταφράσαμε τον όρο thinghood του αρχικού κειμένου.
[3] Σε όλο το κείμενο χρησιμοποιείται το δίπολο subordination/insubordination και η έννοια flight of-and-from insubordination. Επιλέξαμε τις λέξεις υποταγή/ανυποταξία (θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί πειθαρχία/απειθαρχία ή υπαγωγή/άρνηση της υπαγωγής, το τελευταίο δεν ανταποκρίνεται τόσο γραμματολογικά στον όρο όσο εννοιολογικά, η υπαγωγή στα αγγλικά είναι subsumption) ενώ για τον επόμενο όρο επιλέχθηκε η φράση φυγή «της»-και -«από την» ανυποταξία που σε μερικά σημεία της μετάφρασης αναφέρεται, χάριν συντόμευσης, ως διπλή φυγή.
[4] Ο Holloway χρησιμοποιεί τον όρο labour, ο οποίος μεταφράστηκε ως εργασία. Πιστεύουμε ότι αυτό είναι σύμφωνο με την αποπροσωποποιημένη διάσταση της σχέσης εργασίας-κεφαλαίου που τονίζεται από τον συγγραφέα. Οι έννοιες εργατική (ή εργασιακή) δύναμη και εργατική τάξη, ανταποκρίνονται στα power of labour (ή labour power) και working class αντίστοιχα, του πρωτότυπου κειμένου.
[5] Η φυγή των κυρίαρχων από τους δεσμούς της φεουδαρχίας και η φυγή των καταπιεζόμενων από τους δεσμούς της φεουδαρχίας
[6]Conference of Socialist Economists

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Αν θέλουμε να καταλάβουμε την καπιταλιστική ανάπτυξη ως οικονομολόγοι ή αν θέλουμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο το κεφάλαιο κυριαρχεί στην κοινωνία, τότε πιθανόν να μην υπάρχει λόγος να αμφισβητήσουμε την ιδιότητα του κεφαλαίου ως «αντικείμενο». Αν όμως δεν θέλουμε να κατανοήσουμε την κυριαρχία και την αναπαραγωγή του κεφαλαίου αλλά τα τρωτά σημεία και τα ρήγματα του κεφαλαίου, αν με άλλα λόγια θέλουμε να καταλάβουμε όχι το πώς δουλεύει ο καπιταλισμός αλλά πώς θα τον καταστρέψουμε, τότε χρειάζεται να διαρρήξουμε την ιδιότητα του κεφαλαίου ως «αντικείμενο», να διαλύσουμε την πραγματιστική αντίληψη, να σπάσουμε την ψευδαίσθηση/πραγματικότητα ότι «το κεφάλαιο είναι, το κεφάλαιο κινείται, το κεφάλαιο εξουσιάζει, έτσι έχουν τα πράγματα». [en]

Σε μορφή PDF(zip): Capital-moves-GR.zip

Συλλογικότητα ::|**TRiSTERO**|:: Collective

precariat

Prekarität bestimmt zunehmend die Bedingungen, unter denen Menschen in allen möglichen Bereichen ihrer Arbeit nachgehen. Die Prekarisierung allerdings nicht nur der Arbeit, sondern auch des Lebens erfasst immer weitere Teile der europäischen Bevölkerung. Die vorliegende Ausgabe des republicart-Webjournals beschäftigt sich mit neueren Versuchen, fremdbestimmter Prekarisierung mit den Mitteln von Kunst und Aktivismus zu begegnen und dem Begriff eine selbstbestimmte Wendung zu geben. In der Praxis der Precarias a la Deriva in Madrid, der Glücklichen Arbeitslosen in Berlin, der französischen Intermittents, der MayDay-Parades in Barcelona und Milano oder der italienischen Streikbewegung entwickeln sich auch die Komponenten einer neuen Verkettung dieser Bewegung: wir nennen sie precariat.

Precariousness increasingly defines the conditions, under which people in all different fields pursue their work. Yet it is not only work, but also living conditions that have become precarious for more and more extensive portions of the European population. The present edition of the republicart web journal deals with more recent attempts to counter non-self-determined precariousness with the means of art and activism, bringing a self-determined turn to the term. In the practices of the Precarias a la Deriva in Madrid, the Glücklichen Arbeitslosen in Berlin, the French Intermittents, the May Day Parades in Barcelona and Milan, or the Italian strike movement, there are components of a new concatenation of this movement being developed: we call this precariat.

La précarité détermine de plus en plus les conditions dans lesquelles les gens exercent leur profession, dans tous les domaines. La précarisation - pas uniquement du travail, d'ailleurs, mais également de la vie - touche des pans toujours plus importants de la population européenne. La présente édition du webjournal de republicart traite de récentes tentatives de faire face à la précarisation non autodéterminée par les moyens de l'art et du militantisme et de conférer à ce concept une tournure autodéterminée. Dans la pratique des Precarias a la Deriva à Madrid, des Glücklichen Arbeitslosen à Berlin, des intermittents français, des MayDay-Parades à Barcelone et Milan ou du mouvement de grève italien, les composantes d'un nouvel enchaînement de ce mouvement se développent également: nous l'appelons le précariat.

www.republicart.net

Πρεκαριάτο της Ευρώπης-η διακύρηξη του Middlesex

Εμείς οι (ωρο)ευέλικτοι εργαζόμενοι στα εμπορικά δύκτια της βόρειας και νότιας Εύρώπης, αυτόνομα συγκεντρωμένοι στο πανεπιστήμιου του Middlesex και αποφασισμένοι να προχωρήσουμε πέρα από το σκληρωμένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ ενώνουμε ψυχές και σώματα στην παρούσα διακύρηξη της σύγκρουσης με τις κυβερνήσεις της Ευρώπης και τις εταιρικές γραφειοκρατίες.

Καταδικάζουμε την αστυνομική κατάχρηση εξουσίας και την δίωξη ακτιβιστών στο Λονδίνο.

Εκφράζουμε την ακλόνητη αποφαστικότητα μας να πολεμήσουμε τις επισφαλείς εργασιακές συνθήκες (precarity) σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Θα δράσουμε για να επαναβεβαιώσουμε/ τονίσουμε τα δικαιώματα των ευρωπαίων πρώτης γενιάς και την ελευθερία μετανάστευσης εντός της Ευρωπαικής Ένωσης.

Θα χρησιμοποιήσουμε όλες τις μεθόδους άμεσης δράσης και αντιδιαφήμισης στη διάθεση μας για να υποστηρίξουμε απεργίες, πικετοφορίες, στάσεις εργασίας, μποϋκοταρίσματα, σαμποταρίσματα και διαδηλώσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Συμφωνούμε στη δημιουργία ενός δια-Ευρωπαϊκού δυκτίου κινημάτων και συλλογικοτήτων αποφασισμένου να αντιπαραβάλει τα κοινωνικά δικαιώματα όλων των ανθρώπων που ζουν στην Ευρώπη ενάντια στους οπαδούς της αγοράς.

Αποφασίσαμε να προετοιμαστούμε για μια κοινή ευρωπρωτομαγιά 2005 στις μεγαλουπόλεις της Ευρώπης, καλώντας τους θυμωμένους έκτακτους, τους δυσαρεστημένους μερικώς απασχολούμενους και τους συνδικαλιστικούς ακτιβιστές να κινητοποιηθούν ενάντια στις επισφαλείς συνθήκες και την ανισότητα για την επανοικιοποίηση της ευελιξίας από τους διευθυντές και τους γραφειοκράτες, για την ασφαλισμένη ευελιξία κόντρα στην ευέλικτη εκμετάλλευση.

Θα συγκεντρωθούμε στο Βερολίνο στις αρχές του 2005 για να αποφασίσουμε κοινή διαδήλωση ενάντια στα οχυρά της Ευρωπαικής εξουσίας, για να ξεκινήσουμε τις Ευρωπρωτομαγιές και το δύκτιο δομικής υποστήριξης στο ριζοσπαστικό συνδικαλισμό και τον δημοσιογραφικό ακτιβισμό κάτω από το όνομα NEU (Networkers of Europe United).

Καλούμε όλους τους Ευρωπαίους αδερφούς και αδερφές, αυτόνομους Μαρξιστές, μεταβιομηχανικούς αναρχικούς, συνδικαλιστές, φεμινίστριες, αντιφασίστες, άφυλους, (queers) αναρχοπράσινους, ακτιβιστές του διαδυχτίου, εργάτες του μυαλού, καθημερινοποιημένους εργάτες, εργοληπτικούς υπαλλήλους και τα λοιπά να δυκτιωθούν και να οργανωθούν για κοινή κοινωνική και πολιτική δράση στην Ευρώπη.

Είμαστε η γενιά της Ευρώπης σε εξέγερση. Η ιδέα μας για την Ευρώπη είναι ριζοσπαστική, ξενοφιλική, ελευθεριακή, αντιδυστοπική, ανοικτός δημοκρατικός χώρος

ικανός να αντιπαραβληθεί με τον Ατλαντικό, Χομπσιανό, Δαρβινιστικό, πολεμοκαπηλικό, νεοφιλελευθερισμό της ασφάλειας.

Δυκτιακοί και φροευέλικτοι της Ευρώπης ενωθείτε. Υπάρχει ένας κόσμος της πραγματικής ελευθερίας να κερδίσουμε.

Euromayday.org, Wombles, NEAN (Northern Europea Anticapitalist Network), Monsun, Motkraft, AFA Berlin, NoBorder, Precog, Global Project, ChainWorkers, YoMango, Indymedia Estrecho, Precarias a la Deriva, Universidad Nómada, Coordination Intermittents et Précaires, Stop précarité, and other collectives and networks against precarity

Middlesex Decalration of Europe's Precariat

Tuesday October 19th, 2004

We networkers and flextimers of Northern and Southern Europe, autonomously gathered at Middlesex University and determined to go beyond sclerotizing ESF, solemnly join minds and bodies in the present declaration of conflict against Europe's governments and corporate bureaucracies.

We denounce police abuse and persecution against activists in London.

We express our unwavering determination to fight against precarity allover Europe.

We will act to assert the rights of first-generation Europeans and freedom of migration into the EU.

We will employ all methods of direct action and subvertising at our disposal to support strikes, pickets, stoppages, boycotts, blockades, sabotages, protests all over Europe.

We agree to shape a transeuropean network of movements and collectives determined to agitate against freemarketeers for social rights valid for all human beings living in Europe.

We have decided to prepare for a common EURO MAYDAY 005, to be held in Europe's major cities, calling for angry temps, disgruntled partimers and union activists to mobilize against precarity and inequality to reclaim flexibility from managers and bureaucrats, thus securing flexicurity against flexploitation.

We will gather in Berlin in early 2005 to decide a common protest action against the sanctuaries of EU power, in order to launch euromaydays and the supporting structured network of labor radicalism and media activism tentatively called NEU, Networkers of Europe United.

We call onto all our European sisters and brothers, be they autonomous marxists, postindustrial anarchists, syndicalists, feminists, antifas, queers, anarchogreens, hacktivists, cognitive workers, casualized laborers, outsourced and/or subcontracted employees and the like, to network and organize for a common social and political action in Europe.

We are eurogeneration insurgent: our idea of Europe is a radical, xenophiliac, libertarian, antidystopian, open democratic space able to counter Atlanticist, Hobbesian, Darwininst, warmongering, securitarian neoliberalism.

Networkers and Flextimers of Europe Unite: There's a World of Real Freedom to Fight for!

Euromayday.org, Wombles, NEAN (Northern Europea Anticapitalist Network), Monsun, Motkraft, AFA Berlin, NoBorder, Precog, Global Project, ChainWorkers, YoMango, Indymedia Estrecho, Precarias a la Deriva, Universidad Nómada, Coordination Intermittents et Précaires, Stop précarité, and other collectives and networks against precarity

ΛΕΞΕΙΣ: 1229

ΤΙΤΛΟΣ

«Πρεκαριάτο»: Ένα νέο εργασιακό-κοινωνικό υποκείμενο στη μετα-βιομηχανική Δύση;

ΥΠΟΤΙΤΛΟΣ

Ιδέες που μας παρουσίασαν σύντροφοι στους Αυτόνομους Χώρους στο Λονδίνο

ΜΟΤΟ

«Είναι παντού, είναι συνέχεια δίπλα σου! Σου φέρνουν την πίτσα με το μηχανάκι, σου απαντάνε όταν παίρνεις τηλέφωνο μια υπηρεσία, σε διδάσκουν στο φροντιστήριο! Είναι παντού πια! Και δεν έχουνε φωνή!»

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι αλλαγές των τελευταίων τριάντα χρόνων στην καπιταλιστική Δύση ήταν σφοδρές: με τη βοήθεια της τεχνολογίας, αλλά κυρίως λόγω του ενδοκαπιταλιστικού και του κοινωνικού ανταγωνισμού, τα εργοστάσια είτε «πέταξαν» για αλλού είτε αυτοματοποιήθηκαν. Συνακόλουθα λοιπόν η παραδοσιακή εργατική τάξη συρρικνώθηκε. Από την άλλη μεριά, ο τριτογενής τομέας διογκώθηκε ακόμα περισσότερο και ο Δυτικός καπιταλισμός πέρασε από την παραγωγή ύλης, στην παραγωγή πληροφορίας, θεάματος, κουλτούρας και χρηματιστηριακού κεφαλαίου, στην άυλη οικονομία που περισσότερο «αναπαράγει» το σύστημα. Πρακτικά αυτό εκφράστηκε από την αντικατάσταση π.χ. της αγγλικής βιομηχανία αυτοκινήτων με την βιομηχανία εκπαίδευσης.

Η αναδόμηση και σφοδρή διεθνοποίηση του κεφαλαίου έφερε ταυτόχρονα τον κλονισμό του κράτους πρόνοιας και των εδραιωμένων εργασιακών σχέσεων. Η σταθερή και πλήρης απασχόληση (πενθήμερο-8ωρο) άρχισε να υποχωρεί είτε προς ποικίλες μορφές «ελαστικής» και αβέβαιης εργασίας (ευέλικτες βάρδιες, προσωρινή εργασία, μερική απασχόληση, συμβάσεις περιορισμένου χρόνου, εποχιακές δουλειές κτλ) είτε προς την ανεργία. Αποτέλεσμα: συνεχώς και μεγαλύτερες μάζες των Δυτικών κοινωνιών

οδηγούνται προς το **«precarity», τις ανασφαλείς συνθήκες ζωής, την (οικονομική, κοινωνική, συναισθηματική) αβεβαιότητα**, ελέω της έλλειψης σταθερής εργασίας / εισοδήματος και βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων και παροχών (σε κοινωνίες όπου η κοινωνική ένταξη ή ο αποκλεισμός εξαρτώνται όλο και περισσότερο από το εισόδημα της εργασίας –workfare- και όλο λιγότερο από το σύστημα πρόνοιας-welfare).

«Πρεκαριάτο»; Τι είναι αυτό;

Καταρχήν θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε πως το «πρεκαριάτο» (precariat) χρησιμοποιείται περισσότερο ως σχήμα λόγου (και το τονίζουμε αυτό) για περιγράψει ένα εργασιακό-κοινωνικό υποκείμενο (και όχι για μια νέα, διακριτή τάξη). Προσπαθεί βασικά να εκφράσει το σύνολο όλων των ανθρώπων που βρίσκονται σε **αβέβαιες συνθήκες εργασίας και ζωής**, περιγράφει αυτούς που δεν έχουν εξασφαλισμένο εισόδημα και πρόσβαση σε βασικά κοινωνικά δικαιώματα και αγαθά.

Είναι λοιπόν οι «ελαστικοί» και αβέβαιοι εργαζόμενοι (προσωρινοί, συμβασιούχοι, ωρομίσθιοι, ημιαπασχολούμενοι κτλ) που συνήθως δεν έχουν ούτε ασφάλιση, ούτε παίρνουν επιδόματα (μητρότητας κτλ) ή πληρωμένες άδειες (ασθένειας, διακοπών κτλ). Αυτοί είναι κυρίως νέοι, γυναίκες και μετανάστες (είναι όμως και κάποιοι μεγαλύτεροι εργαζόμενοι, θύματα της αναδόμησης της οικονομίας). Είναι επιπλέον και οι άνεργοι, που βρίσκονται συνεχώς σε αβέβαιες συνθήκες ζωής και η συνηθέστερη «έξοδος» τους είναι πάλι μια επισφαλής εργασία. Γενικότερα, το «πρεκαριάτο» είναι άνθρωποι που βρίσκονται κοντά στον κοινωνικό αποκλεισμό, τη φτώχεια και την περιθωριοποίηση.

Ως προς τη φύση της εργασίας που επιτελεί, το «πρεκαριάτο» σίγουρα δεν είναι ομοιογενές. Από την μια μεριά υπάρχουν εργαζόμενοι που επιτελούν κυρίως γνωστική-δημιουργική εργασία (Brainworkers). Δουλεύουν στα media, την εκπαίδευση, την έρευνα, τη διαφήμιση, στη βιομηχανία της τέχνης και της κουλτούρας. Όσο δουλεύουν δεν είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι, αλλά βρίσκονται συνέχεια υπό στυγνή εκμετάλλευση, με ελαστικά ωράρια και πάντα με αβέβαιο εργασιακό μέλλον. Αυτό που τελικά οικειοποιεί το κεφάλαιο είναι οι γνώσεις τους, οι δημιουργίες τους, το μυαλό τους.

Από την άλλη μεριά, υπάρχει μια τεράστια μάζα εργαζομένων που επιτελούν υπηρεσίες, σε ένα σχεδόν «ταιηλορικό» μοτίβο οργάνωσης (Chainworkers). Σκεφτείτε τους υπάλληλους των μεγάλων πολυκαταστημάτων, των φαγάδικων, των τηλεφωνικών κέντρων, τους σερβιτόρους, τους κούριερ, τους πακετάδες, τους αφισοκολλητές κ.α. Η εργασία τους, αν και ενίοτε συναισθηματική, είναι τελικά αφηρημένη και μονότονη, οριοθετημένη «απ'έξω». Ο ρόλος τους παρολαυτά είναι κομβικός στη μεταφορά και διανομή των πληροφοριών / αγαθών και στη ροή της κατανάλωσης.

Το «πρεκαριάτο» υπήρχε βέβαια και πριν την αναδόμηση του Δυτικού καπιταλισμού. Αυτό όμως που έχει αλλάξει σήμερα είναι η μάζα του και η κεντρικότητα που έχει στην (ανα)παραγωγή του συστήματος. Μια κεντρικότητα απόλυτα δυσανάλογη με την «κοινωνική φωνή» που έχουν οι «πρεκάριοι» σήμερα. Στην ουσία, το «πρεκαριάτο» βρίσκεται ακόμα στην περιφέρεια της «κοινής γνώμης», είναι σχεδόν αόρατο.

Πόσοι είναι οι «πρεκάριοι»;

Το «πρεκαριάτο» αποτελεί πλέον το 31,1% της ευρωπαϊκής εργατικής δύναμης (International Comparison of Part-Time Work and Temporary Employment – 2003, από το περιοδικό Greenpepper, τεύχος Precarity, 2004). Στην Ελλάδα, το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ αναφέρεται σε μια παλιότερη ερευνά του σε ένα 20% (Τετράδια ΙΝΕ, Οκτώβρης 2002). Παρολαυτά, αν συνυπολογίσουμε και τα μεγάλα ποσοστά αδήλωτης, «μαύρης» εργασίας (κυρίως από μετανάστες) το ποσοστό αγγίζει σίγουρα το 25% (δίχως να αναφερόμαστε στο 11,2 της ανεργίας). Σημαντική ιδιαιτερότητα της Ελλάδας, σε σχέση με τη Δυτική Ευρώπη, είναι ο θεσμός μιας «οικογένειας που συντηρεί / βοηθά». Πολλοί «πρεκάριοι» λαμβάνουν βοήθεια (οικονομική, συναισθηματική, στέγαση) από την οικογένεια αφού δυσκολεύονται να ζήσουν ανεξάρτητα. Αυτή η βοήθεια μετριάζει κάπως την αβεβαιότητα. Η ευρύτερη τάση που υπάρχει πάντως στην Ευρώπη είναι η αύξηση των αβέβαιων συνθηκών εργασίας / ζωής (precarity).

Προσπάθειες οργάνωσης και αγώνα

Οι περισσότεροι «πρεκάριοι» δεν είναι ακόμα συλλογικά οργανωμένοι, και συνήθως δεν μοιράζονται κάποια κοινή ταυτότητα με πολλούς άλλους ανθρώπους που βρίσκονται σε παρόμοιες επισφαλείς συνθήκες εργασίας / ζωής. Επιπλέον, η φωνή τους σπάνια ακούγεται από τα παραδοσιακά γραφειοκρατικά συνδικάτα. Βέβαια τα πράγματα σταδιακά αλλάζουν. Εργαζόμενοι υπο επισφαλείς συνθήκες έχουν καταφέρει να αυτοοργανώθουν και να περάσουν σε επιτυχημένες δράσεις. Σημαντικές προσπάθειες γίνονται λοιπόν στην Ιταλία, τη Γαλλία και την Ισπανία αλλά και στις μέγαιρες του καπιταλισμού, την Αμερική και την Αγγλία. Αυτό που χρήζει ιδιαίτερης αναφοράς είναι η οργανωτικές και αγωνιστικές τάσεις μέσα στο πρεκαριάτο. Πολλοί «πρεκάριοι» φαίνεται να απορρίπτουν την ιεραρχική, γραφειοκρατική οργάνωση των παλιών συνδικάτων και το διαμεσολαβητικό τους ρόλο, την προσπάθεια τους για πολιτική διαχείριση της εξουσίας. Έμφαση δίνεται στην αμεσοδημοκρατία, την επικοινωνία. και άμεση επαφή με την κοινωνία και την άμεση δράση. Αυτό συμβαίνει κιόλας επειδή πολλοί νέοι και ριζοσπάστες εργαζόμενοι δουλεύουν σε επισφαλείς εργασίες.

Κατά καιρούς διάφοροι «πρεκάριοι» που αγωνίζονται έχουν κατηγορηθεί ότι δρουν συντεχνιακά. Στην ουσία όμως οι «πρεκάριοι» αγωνίζονται για βασικότατα δικαιώματα και παροχές που τους λείπουν, για την ίδια τους τη ζωή. Αγωνίζονται ακόμα για να αναγνωριστεί η κοινωνική τους ωφέλεια και να έχουν λόγο στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Απορρίπτουν όμως να συμμετάσχουν και να διαχειριστούν μια πολιτική εξουσία που επεμβαίνει και καθορίζει το κοινωνικό (Κράτος – αφεντικά – επίσημα γραφειοκρατικά συνδικάτα). Έμμεσα λοιπόν, και όσο παράξενο και αν φαίνεται, εκφράζουν μια προσπάθεια «άμεσης επανοικειοποίησης του κοινωνικού».

Στην Ελλάδα μέχρι σήμερα οι περισσότερες μάχες των «πρεκάριων» του ευρύτερου δημοσίου τομέα δίνονται για τη σταθερή-μόνιμη δουλειά (π.χ. ο αγώνας των συμβασιούχων). Απαίτηση είναι δηλαδή η διατήρηση ή απόκτηση δικαιωμάτων από ένα κράτος πελατειακής (παρά γενικής) πρόνοιας. Στον ιδιωτικό τομέα οι αγώνες είναι λιγοστοί αφού λίγοι «πρεκάριοι» είναι συλλογικά οργανωμένοι.

Από την άλλη μεριά, στη Δυτική Ευρώπη, οι άνθρωποι που αναφέρονται στο «πρεκαριάτο» δεν επιθυμούν ένα καθεστώς μακροχρόνιας, μόνιμης δουλειάς όπως την

περίοδο της σοσιαλδημοκρατίας. Θεωρούν πως πολλοί εργαζόμενοι, και ιδιαίτερα οι νέοι, φαίνεται να προτιμούν την ευελιξία στη δουλειά τους π.χ. να κανονίσουν πότε θέλουν να δουλέψουν εντατικά και πότε να πάρουν μια μεγάλη άδεια, πότε να φύγουν από μια δουλειά και να κάνουν κάτι άλλο. Προτιμούν όμως την ευελιξία όταν έχουν λόγο πάνω σε αυτή και φυσικά ασφάλεια (flexicurity). Αυτό φαίνεται και από την ιδιαίτερη περίπτωση της Ολλανδίας, όπου οι ευέλικτοι εργαζόμενοι αποτελούν το 46,1% του εργατικού δυναμικού. Το ποσοστό είναι τόσο μεγάλο διότι τα συνδικάτα αγωνίστηκαν για κάποια στοιχειώδη, θεσμική προστασία της ευελιξίας (π.χ. ίδια ασφάλιση και επιδόματα τόσο για το μόνιμο όσο και για τον προσωρινό ή ημιαπασχολούμενο εργάτη).

Για αυτούς τους λόγους πιστεύουν πως στόχος του «πρεκαριάτου» θα πρέπει να η «επανοικειοποίηση της ευελιξίας», η ευελιξία με ασφάλεια και πραγματική πρόσβαση σε δικαιώματα και αγαθά (επιδόματα, άδειες, στέγαση, ελεύθερη μετακίνηση, πρόσβαση στη γνώση κτλ). Πιστεύουν ακόμα πως αυτό πρέπει να ζητηθεί πλέον σε ένα πανευρωπαϊκό πλαίσιο. Η Ευρώπη ομογενοποιείται ολοταχώς ως προς τις πολιτικές εργασίας και αναδεικνύεται ως ο νέος κοινωνικοπολιτικός χώρος του αγώνα.

Κάτω λοιπόν από ένα τέτοιο πρίσμα σκέψης οργανώθηκαν οι περσινές Ευρωπρωτομαγιές σε Μιλάνο και Βαρκελώνη και προετοιμάζονται οι ερχόμενες για το 2005. Γεγονότα σημαντικά, αφού έθεσαν πάλι δυναμικά το ζήτημα της εργασίας την ημέρα της Πρωτομαγιάς, προσαρμοσμένο όμως αυτή τη φορά με τις νέες συνθήκες στη Δύση και τις νέες τάσεις αγώνα.

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Κ.Ι.